

1. GRUP: İNSAN BELLEĞİNDE MİMARLIK HAFIZASININ OLUŞUMU

1/01

İnsan Belleğinde Mimarlık Hafızasının
Oluşum Sürecinde Çocukluk Evresi:
Kuzey Kıbrıs İçin Tespit ve Öneriler

Ceren Boğaç, Beser Oktay Vehbi, Devrim Yücel Besim, Nilay Bilsel

ÖZET

İnsanın ilk yaşam evresi olan çocukluk dönemi, mimari öğelerle tetiklenen duygu bileşenlerini örgütleyerek, çevreye dair anlamlı bağlantılar kurma sürecinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlantılar bellekte "mimarlık hafızası" oluşumu için zihnine yerleşen mekân deneyimleri üzerinden şekillenir. Erken çocukluk döneminde, mekân ile kurulan ilişkilerle başlayan mimarlık hafızasının kodlanması, 'bellekte saklanma (depolanma) ve çağırılma (hatırlanma)' aşamaları için gereken deneyimleri oluşturmaktadır. Çocukluğun geçtiği en önemli mekân, yuva olarak kabul ettiği evdir. Ev, özel ve bireysel özellikler içerirken; çocuğun yaşatları ve toplumun diğer bireyleri ile yakın ilişkiye girdiği ikinci önemli yapı türü ise okuldur. Çocuğun yaşadığı mahallesi ve çevresi ise onu etkileyen diğer bir ortamdır. Bu çalışmada, çocukluk döneminde başlayan mimarlık hafızasının oluşum süreci; "Ev, aile ve yaşam alanları", "Eğitim yapıları" ve "Sokak, mahalle ve kent" ölçeklerinde ele alınmış; gözlemler ışığında Kuzey Kıbrıs'ta bu mekânlar üzerinde tespitler yapılmıştır. Saptamalar sonunda, mimarlık nesnesinin kalıcı belleğe doğru yerleşmesi ve bu bilgilerin sürdürülebilirliği açısından Kuzey Kıbrıs için öneriler geliştirilmiştir. Çalışmada, vurgulanan tespit ve önerilerin çocukluk döneminde bellekte kodlanan mimari öğelerin anlamlandırılarak uzun süreli hafızada yer edinebilmesi için değerlendirilmek üzere sorumlu kurum, kuruluş ve örgütlere iletilmesi amaçlanmaktadır. Sonuç olarak, kültürel mirasın korunması için kamuoyu ve denetim mekânizmaları oluşturma; eşitlikçi, herkesin kullanımına uygun ve özgürlükçü kamusal alan talep ve teşvik etme; çocuklara yönelik 'mimarlık ve çevre' temalı eğitim programları düzenleme ve zaman ve bağlamdan kopuk imgelerle, işverenin kâr amaçlı taleplerine teslim olarak üretilen kimliksiz mekânlara karşı ülkesel mimarlık etiği yasaları oluşturma konularında ortak politikalar oluşturulmalıdır. Ayrıca mimarlık eğitiminin odak noktası da mimari anlam olarak geliştirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Mekân, Kültürel Miras, Mimarlık Hafızası, Çocukluk Dönemi, Kuzey Kıbrıs

1. MİMARLIK VE HAFIZA PARADİGMASI

“Çocukların yaşadıkları mekâna, çevreye ve kente yönelik farkındalığını sağlamak, mimarlık kültürü ile çocuk kültürünü yaşam içerisinde buluşturmak, sadece bugüne değil, geleceğin mekânlarına, yaşanabilir sağlıklı kentler oluşturmaya yönelik geleceğimize yazılmış bir mektuptur”.

(ARCHILD, Uluslararası Mimarlık ve Çocuk Kongresi, 2009)

Mimarlık, tarih boyunca değişen toplum yapısı, politika ve iktidar ekseninde farklı şekillerde tanımlanmış ve algılanmıştır. Bu tanım ve algılar yıllar içerisinde mimarlığın, Lefebvre'nin (1991) mekân üretme süreçlerinde bahsettiği üçlü diyalektik olan “tasarlanan mekân (mekân temsilleri), algılanan mekân (temsili mekân) ve yaşayan mekân (mekânsal pratik)” praksisini etkilemiş ve böylelikle kolektif belleklerde farklı mimarlık hafızaları oluşmuştur.

Antik çağlardan endüstri devrimine varıncaya kadar, mimarlık toplum ile iletişime geçmek için, imgelerden oluşan kendi dil öğelerini kullanmıştır. Bronz çağında İngiltere’de inşa edilen Stonehenge yaşam ve ölüm arasındaki bağlantıyı, Mısır piramitleri sonsuz yaşama yükselişi, Atina’daki Parthenon ve Roma’daki Pantheon tapınakları ise onları inşa eden toplumun ideolojik yapı ve inanç sistemlerini, kompleks imgelerle donatılmış mimari öğeler ile temsil etmiştir (Sennett, 1996). Benzer şekilde Orta Çağ (Gotik), Rönesans, Barok ve Aydınlanma Çağı’na varıncaya kadar mimarlık, düşünce ve algı nesnelere üretmek, çoğu zaman işlevsel görevinden çok, o zamanki toplumun belleğine dizgilenen anlamlı bir hikâye anlatma aracı olarak varlığını sürdürmüştür. Sadece tapınak ve kamu binalarında değil, konutlarda da mimari öğelerle anlatılan bu hikâyeler, insan belleğinde anlamlandırılarak sınıflandırılmıştır. Bir mimari yapının bellekte kodlanarak uzun yıllar varlığını koruyan bir hafızaya dönüşmesi ise, içinden çıktığı toplumun değer ve duygu sistematiğiyle örtüşen simgesel öğelerden meydana geldiği sürece olmuştur. Bu imgelerden bazıları

zaman içinde dönüşmüş, bazılarının anlamları ise daha da güçlenmiştir. Örneğin bir dini yapı inşa edildiği zaman içerisinde belirli bir inanç sistemini simgelerken, zaman içinde tüm bir kentin simgesi haline dönüşebilmiş ve her iki bellekte de anlamını sürdürmeye devam etmiştir.

Endüstri Devrimi sonrası ortaya çıkan Modern Mimarlık Hareketi, mimarlığı, toplumu dönüştürme aracı olarak ele almış ve biçimi yalınlaştırarak, yeni yapı malzeme ve teknikleriyle, geçmişin simgesel değerlerinin reddi üzerinden yeni bir pratik ve algı inşa etmeye koyulmuştur. Sosyal sorunların, biçimin takip ettiği işlevsellikle çözülebileceği yanılgısıyla, toplumun günlük yaşamındaki faaliyetlerini standart geometrilere indirgemeye çalışan bu hareket, mimarlık tarihinin en büyük kırılma noktalarından biri olmuştur. Tarihsel, yerel ve kültürel öğeleri reddeden bu mimari anlayış, 1960’lı yıllardan itibaren eleştirilmeye başlanmış ve mimarlığın dönüştürme değil; bir iletişim aracı olarak yorumlanması gerektiği, sosyal ve psikolojik olanaklarla insana hissettirdiği duygular üzerinden anlam ve hafızaya dönüşebildiği vurgulanmıştır.

Modern Mimarlık Hareketi’nin hatalarından ders çıkartmaya çalışarak dönüşen 21. yüzyıl mimarlığına bakıldığı zaman ise, yeni düzen oluşturma repertuarlarıyla standart yaşam biçimleri değil, insan hafızasında kalıcı bir yer edinebilecek yeni hikâyeler yaratmanın ön plana çıktığı görülmektedir. Ne yazık ki, mimarinin düşünce üretme ve tasarlama idealine karşın, günümüzde iktidar ve sermayenin gücüne kayan mimarlık zemini, arz ve talebi karşılamaya teslim olan mimari pratikle metalaşarak, toplumsal ve kültürel değerlerden uzaklaşmıştır. Bu da mimarlık algısının insan belleğinde “kodlama, kaydetme ve hatırlama” süreçlerinden oluşan hafızasını bulanıklaştırmaktadır.

2. ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE KARMAŞIKLAŞAN MİMARLIK HAFIZASI

Algılama, anlamla birlikte gelişen bir süreç olduğu için, insan hafızasında ancak ona anlamlı gelen şeyler varlığını

sürdürebilmektedir. Erken çocukluk döneminde başlayan mekân ile kurulan ilişki ve edinilen deneyimler, bağlam ve mimari öğelerin toplumsal anlamlarının fark edilmesi, mimarlık hafızasını kodlama sürecini harekete geçirmektedir. Hafıza, algı sistemiyle birebir ilişki içinde olduğu kadar; zaman ve mekâna da bağlıdır, çünkü insan belleğinde çağrılan (hatırlanan) her şey, belirli bir zamanda ve belirli bir mekânda gerçekleşir. Çelişkili uyarıcılarla değişkenlik kazanan bu kodlar, örneğin iktidar hegemonyası ile yok edilen konutlar, parçalanarak soyut mekânlara dönüştürülen kamusal alanlar, mimarlığı, satın alınacak objeler üreten piyasa mekanizması veya kendi ontolojisine her daim muhalif bir uygulama aracına dönüştüren politikalar, mimari nesnelere, bellekte saklanma (depolanma) ve çağırılma (hatırlanma) aşamalarına geçmeden silmeye başlamıştır.

İnsanın ilk yaşam evresi olan çocukluğunun geçtiği en önemli mekânı evidir. Evin düzeni, yapısı, büyüklüğü, içeriği, dış mekânla kurduğu ilişkisi; çocuğun duysal, bilişsel ve toplumsal gelişmesinde doğrudan ya da dolaylı etkilidir (Özak, 2008). Yapılan araştırmalarda, çocuğun ideal evini anlattığı resimlemelerde, korunma, uyuma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının yanında mutlaka “oyun oynama” eyleminin bir gereç olarak yer aldığı ortaya konmuştur (Barbey 1974; Koç 1999). Dolayısıyla özellikle okul öncesi çocukların günlük yaşamlarını sürdürdükleri konutun, fiziksel özellikleri yanında oyun eylemini gerçekleştirdiği yakın çevresinin tasarımı da çocukların sağlıklı gelişimi ve belleklerini oluşturmaları için önemlidir.

Ev, özel ve bireysel özellikler içerirken; çocuğun yaşları ve toplumun diğer bireyleri ile yakın ilişkiye girdiği ikinci önemli yapı türü ise okuldur. Eğitim amacıyla günün büyük kısmını geçirdiği okulundaki sınıfın büyüklüğü, rengi, aydınlığı, manzarası vb. nitelikleri belleğine kodlar ve daha sonraki yaşamında hafızasında taşıdığı bir sınıf tipi oluşur. Ayrıca okul bahçesi ve burada yer alan oyuncaklar, donatı elemanları, peyzaj elemanları da belleğine yerleşir (Davis 1999; Sebba 1991).

Ev ve okul yapılarından sonra çocuğun yaşadığı mahallesi de onu çevreleyen ve doğrudan etkileyen bir ortamdır. Mahallede büyüyen bir çocuğun açık alanlarla olan ilişkisinin daha fazla olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde kentleşme süreci ve değişen toplumsal yapıyla birlikte özellikle büyük kentlerde mahalle kavramı değişmekte, yerine site kavramı yerleşmektedir. Çocuklar, rahat davranmadıkları ve kısıtlandıkları bir yapı yerine; dış mekânlarda oyun oynamayı tercih etmekte (Özak, 2008); avlu, bahçe, kapı eşikleri, kaldırım, konut merdivenleri gibi programlanmamış yerlerde bir araya gelmeyi ve oyun oynamayı tercih etmektedirler (Yılmaz, 2005). Bu tercih, kentsel ölçekte çocukların oyun oynayabildiği tüm alanların önemini belirtmekle birlikte, sadece kurgulanan çocuk oyun alanları veya parkların değil; oyunu kurmaya ve sürdürmeye elverişli her türlü kentsel mekânın kıymetli olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuk oyun alanlarının sınırlarının net olması, bakımlı, güvenli, temiz olması ve yeşillendirilmesi yeterli değildir; diğer kentsel alanların da aynı duyarlılıkta düzenlenmesi ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması gereklidir (Başaran, 2010). Çocukların oyun oynadıkları alanları sarmalayan binaların cephe karakterlerini oluşturan mimari öğelerin uyumu, bu alanların net ve anlaşılır bir mekânsal ve sosyal kimliğe sahip olmasını sağlayacaktır.

Bu bağlamda, çocukluk mekânlarının analizi ve bu dönemde başlayan mimarlık hafızasının oluşum süreci, aşağıda belirtilen gruplamalar ekseninde incelenmiştir:

- Ev, aile ve yaşam alanları
- Eğitim yapıları ve çevreleri
- Sokak, mahalle ve kent

Ev, okul, sokak, mahalle ve kent ölçeklerinde yapılan mimari öğelerin kodlanma süreçlerine yönelik tartışmalarda, çocukluk döneminde yanlış algılanan ve deneyimlenen mimarlık nesnelere, nerede ve nasıl muğlaklaşmaya başladığına yönelik, Kuzey Kıbrıs özelinde tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitleri takiben, mimarlık nesnesinin kalıcı belleğe

doğru yerleşerek uzun süreli hafızaya dönüşebilmesi için öneriler geliştirilmiştir.

2.1. Ev, Aile ve Yaşam Alanlarında Mimarlık Hafızasının Kodlanma Sürecine Yönelik Tespit ve Öneriler

Çocuk ve mekân arasındaki iki yönlü sıkı ilişki üzerine birçok çalışma ve tartışma bulunmaktadır. Çevremizde çocukların yoğun kullandığı yapılara ve yapılar içinde bulunan çocuklara özgün mekânlara ilgi de ihtiyaç da giderek artmaktadır. Mimari mekânların çocukların şimdiki ve gelecekteki mutluluğunu etkilediği gerçeğiyle (Tanner, 2009) bu tür mekânların tasarımı da giderek önem kazanmaktadır.

Çocuklukta başlayan mekânsal aidiyetin gelişmesi bireylerin mekânlarda hissettikleri olumlu duygularla ilişkilidir. Çocukluk dönemindeki deneyimlerin zenginliği ile oluşan mimari belleğin zenginliği arasında paralellik vardır. Bireyin hatırladıklarının ne kadarının mekânsal olduğu, mekânın akılda kalan yönlerinin neler olduğu üzerine kurulan bir model çerçevesinde, bireyin yaşamında önemli yer tutan çocukluğunun geçtiği "ev" üzerinden değerlendirme yapılan çalışmada, mekânsal verilerin daha çok toplandığı ortaya çıkarılmıştır (Özak ve Gökmen, 2009).

Çocuk, eviyle başladığı ilk mekânsal deneyimini daha sonraki yaşamına taşır. Geçmişini hatırlamakta zorluk çeken bireylerin geleceğe yönelik yaratıcı senaryolar oluşturmaları zorlaşmaktadır. Büyüdükçe bellek zayıfladığından hayal gücü de eski rengini kaybetmeye başlamaktadır (Url1). Bu bağlamda çocukluk döneminde belleğimize kaydettiğimiz mekânların geleceğimizi tasarlamada önemli olduğu ortadadır.

Oysa günümüzde geleneksel yaşam biçiminde var olan değerlerin yitirilmesi, komşuluk ilişkilerine fırsat veren iç bahçe, avlu, kapı önleri, vb. mekânların yok olmaya başlaması, sokak dokusunun yöreye ait özgünlüğünün yitirilmesi, iklimsel verilerin tasarıma yansımından uzaklaşılması gibi yaşadığımız durumlar, tekdüze konutların oluşmasına, mahalle kavramının yitirilmesine

ve özgün olmayan kamusal alanların gelişmesine neden olmaktadır. Bu tür çevreler ise çocukların belleklerinde farklı mekânlar üretmelerine engel olmaktadır (Özak, 2008).

- Kuzey Kıbrıs'ta son yıllarda ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerle tasarlanan konut çevrelerinin, geleneksellikten uzak, iklimsel ve kültürel değerleri göz ardı eden nitelikte olması kaygı vericidir. Çocuklukta belleğe kodlanan geleneksel konut mimari özelliklerinin (avlulu, bahçeli, yerel malzeme ile üretilmiş) yeni tasarlanan konutların tasarımlarına aktarılması çevreye uygun, daha kaliteli tasarımların üretilmesini sağlayacaktır.

- Kuzey Kıbrıs'taki geleneksel konutların sahip oldukları avlu veya bahçeler; doğaya yakın olma, buluşma, yemek yeme, üretme mekânı olarak kullanılırken, yeni konutların yüksek katlı apartman blokları olarak tasarlanması, bu geleneksel yaşam tarzını ve mekân deneyimini gelecek kuşaklara aktarma olanağını engellemektedir. Bu tür çok katlı yapılar arasında bırakılan boşluklar, günışığından yararlanmada ve fiziksel çevre standartlarını oluşturmada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca bu gelişmeler, yerel mimaride var olan değerlerin, bundan sonra tasarlanacak yeni konut çevrelerinde göz ardı edilebileceğinin göstergesidir. Oysa, belleğin bireysel ve sosyal yapısının yanında yönlendirici özelliğinden faydalanılarak, geleneksel konutların sahip olduğu değerleri yeni tasarımlara aktarma gerekliliği ortadadır. Bu bağlamda, çocuk, yapı ve kent ölçekleri arasındaki sağlıklı ilişkiler açısından, bu yeni yapılaşma biçimi de sorgulanmalıdır.

- Kuzey Kıbrıs'ta gözlenen başka bir sorun, nüfus yapısındaki hızlı değişim ve bu değişimle birlikte oluşan yeni çevreler veya mevcut çevrelerdeki farklılaşmadır. Bu çevrelerde yaşayan çocukların mimari algı ve bellek oluşumları da diğer önemli konudur. Örneğin dar gelirli ailelerin yaşadığı bölgelerdeki çocukların konut algısı yıkık, çürük ve tehlikeli olurken; üst gelir grubuna ait ailelerin çocukları yaşadıkları evleri lüks, geniş ve temiz olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, çocukların sadece yaşadıkları konut ve yakın çevresini bilmesi yeterli değildir. Kentin farklı

Şekil 1: Zeytinlik'teki müstakil bir villanın bahçesinde oynayan çocuklar (Yücel Besim, 2012)

Şekil 2: Lefkoşa Surlarında bir kafede oynayan Suriye göçmeni çocuklar (Yücel Besim, 2017)

yerlerindeki yaşam biçimlerini öğrenmeleri, deneyimlemeleri ve sahiplenmeleri gerekir (Şekil 1 ve 2).

- Günümüz konutlarında çocuk odaları birer müze oda gibi düzenlenmekte ve dağıtılmayan, karıştırılmayan, kirlenmeyen mekânlar olarak kullanılmaları beklenmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta da gözlenebilen bu durumda çocuk, rahatça oyun oynayacağı, yeni oyunlar yaratabileceği veya kardeşleri ve arkadaşlarıyla paylaşacağı mekânlar yerine, ebeveynlerinin baskısıyla

istediği gibi kullanamadığı ve kendine ait hissetmediği mekânları hatırlamaktadır. Oysa çocukların benimsedikleri ve aile bireyleriyle birlikte uzun vakit geçirdikleri mekânlarda kendilerini daha mutlu, konforlu ve güvende hissettikleri ortaya konmuştur (Barbey, 1974; Koç, 1999).

- Bir başka problem ise, TV, bilgisayar ve internet bağımlılığından kaynaklı hem çocuklar hem de ebeveynler arasındaki iletişim sorunlarıdır. Konut içinde yer alan bu teknolojik olanaklar, kullanım

biçimlerini, mekân ile kurulan ilişkiyi ve en önemlisi de aile bireyleri arasındaki bağları olumsuz etkilemektedir. Sağlıklı bir belleğin oluşumunu yavaşlatan bu durum, dış mekân kullanımının artmasına ve kamusal ortak alanların gerekliliğine işaret etmektedir.

2.2 Eğitim Yapıları ve Çevrelerinde Mimarlık Hafızasının Kodlanma Sürecine Yönelik Tespit ve Öneriler

Çocuğun okuldaki sınıfı, içerisindeki donatı elemanları ve oyun alanlarıyla olan ilişkisi ve deneyimi, diğer mekânlarla geçirdiği zamandan ve edindiği deneyimden daha fazladır. O nedenle, çocukluk döneminde en çok gördüğü, kullandığı ve deneyimlediği mekân, çocuk belleğinde referans olarak kalmakta ve bu referanslar üzerinden diğer mekânları karşılaştırma, benzetme, ilişkilendirmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, okul yapısının, eğitim mekânlarının ve yakın çevresinin çocukluk döneminde gelişen mimarlık hafızası için belirleyici özelliği vardır.

- Kuzey Kıbrıs'ta devlete ait okul yapılarının tasarımları tip projelerdir. Yere özgü olma, bir temayı yansıtmaya gibi nitelikleri bulunmamaktadır (Bilsel, 2017). Özel okul yapıları da farklı durumda değildir. Formal eğitim basamaklarının gerçekleştiği (okul öncesi, ilkököl, ortaokul, lise ve

hatta üniversitelerin) yapıların standartları denetlenirken mimari tasarım nitelikleri de değerlendirilmelidir. Yeni eğitim yapılarının tasarımı ve mevcutların iyileştirilmesi için mimari yarışmalar düzenlenmeli; bu konuda özel okullar da teşvik edilmelidir (Şekil 3 ve 4).

- Yine devlete ait eğitim yapılarının birçoğunun fiziksel (konfor ve hijyen gibi) ve teknik yetersizlikleri vardır. Sınıfların giderek kalabalık olması, bu sorunları daha da ciddileştirmektedir. İnsan varlığının temel ihtiyaçlarının giderilmediği mekân ve koşullarda mimari algının gelişmesi mümkün değildir (Şekil 5). KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu ortamları acilen düzeltmesi; Bayındırlık, Çevre, Sağlık Bakanlıkları ile iletişim içinde çözüm üretmesi gerekmektedir. Bakanlığın misyonu içinde bulunan "estetik duyguları daha gelişmiş; sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlamayı ve kültürel mirası korumayı ilke edinmiş genç bir neslin yetişmesi" amacının sağlanması için tüm olanaklar zorlamalıdır (Uzunoğlu, ve diğerleri, 2016).

- KKTC Millî Eğitim Bakanlığı, sadece okul yapıları için değil, yakın çevresinin düzenlenmesinde etkin rol almalı; KTMMOB Mimarlar Odası ile işbirliğine başvurulmalıdır. Eğitim yapılarının çevrelerindeki kullanım biçimleri (örneğin gece kulüpleri arasında

Şekil 3: Lefkoşa'daki özel bir ilkökölün bahçesi (Yücel Besim, 2012)

Şekil 4: Lefkoşa'daki Şehit Ertuğrul İlkokulunun bahçesi (Yücel Besim, 2009)

Şekil 5: Büyükkonuk İlkokulu'ndaki bir sınıf (Yücel Besim, 2015)

kalan okullar) ve ölçekleri (örneğin Hala Sultan Koleji ve çevresi) çocukların belleğinde yaratılmak istenen değerlere göre yeniden gözden geçirilmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- Kuzey Kıbrıs'taki okullarda sınıfların dışında yaratıcılığı destekleyen ve sanatsal aktivitelerin gerçekleşebildiği atölyeler eksiktir. Bu konuda mevcut yapılara eklemeler yapılamıyorsa, kentin farklı yerlerindeki ortak mekânların kullanımını teşvik edilmelidir. Ülkemizde sayıları giderek artan üniversitelerden faydalanmak üzere iş birlikleri yapılmalıdır.

- Kuzey Kıbrıs'taki birçok okulun bahçesi ve oyun alanları peyzaj tasarımı açısından yetersiz ve iklimin olanak tanımalarına rağmen çocuğun yaratıcılığını geliştirmeye izin vermeyen yapıdadır (Bilsel, 2017). Oysa bu tür mekânlar, çocukların oyun kurgulayabileceği, hatta üretebileceği nitelikte olmalı; doğal peyzaj öğeleriyle zenginleştirilmelidir (Şekil 6 ve 7).

- Kuzey Kıbrıs'ta yaşanan önemli başka bir sorun trafik yoğunluğu ve bundan kaynaklı okul çevrelerindeki güvenlik sorunudur. Yeni yapılacak okulların konumları belirlenirken,

Şekil 6: Lapta İlkokulu (Yücel Besim, 2008)

Şekil 7: Köşklüçftlik bölgesi, Şehit Tuncer İlkokulu arkası (Yücel Besim, 2008)

Karayolları Dairesi ve teknik odaların komiteleri tarafından alınan ortak kararlar sonucunda planlanmalıdır. Ayrıca mevcut okulların etrafında da gerekli düzenlemeler yapılmalı; yol güzergâhları estetik açıdan iyileştirilmeli ve düzenli olarak denetlenmelidir.

2.3 Sokak, Mahalle ve Kent Ölçeklerinde Mimarlık Hafızasının Kodlanma Sürecine Yönelik Tespit ve Öneriler

Çocuğun gelişim sürecinin gerçekleştiği ve mimarlık hafızasının kodlandığı önemli

bir diğer mekân türü "oyun mekânları"dır. Çocuklar için evin içinde, bahçede, sokakta ve mahalle gibi farklı ölçekteki mekânlarda gerçekleşebilen oyun oynama eylemi, mekânların deneyimlenmesi açısından önemlidir. Çocuğun hayal gücünü tetikleyen oyun ve bu oyunların gerçekleştiği yerler, kişinin hayatında diğer yaşlıları ve komşularıyla paylaştığı anılarını oluşturur (Özak ve Gökmen, 2009). Ayrıca kentin toplanma alanlarında (sokak, meydan, tören yeri, bayram alanı vb.) yapılan kutlama, anma ve geleneksel yaşama ait faaliyetler aracılığıyla bu mekânlar çocuğun belleğinde yer edinir.

Aslında belleğe yerleşen tek değer sadece yapı, mimari öğeler ve kentsel mekânlara ait fiziksel nitelikler değil; aynı zamanda topluma ait sosyal, kültürel ve politik değerlerdir.

- Kuzey Kıbrıs'ta kentsel mekânlarda hatırlanması istenenler net olmamakla birlikte, her kurum bağlı olduğu otoriteye göre farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Sokak ve okul isimlerinin değiştirilerek, mekânlara politik anlamlar yükleme isteği bu duruma bir örnektir (Bilsel, 2017). Oysa çocukluk mekânları insan yaşamında önemli izler bıraktığı için, bellekte yer edinen bu mekânların zaman içinde dönüştürülmesi, mimarlık hafızasını zedelemektedir. Özellikle bunların farkını irdeleyebilecek yetide olmayan çocukların görgüleri sağlıklı oluşmamaktadır. Hem anlam karmaşasına hem de görsel kirliliğe sebep olan bu tür düzenlemeler her türlü politik ve rant odaklı beklentilerin ötesinde gerçekleştirilmelidir.

- Kuzey Kıbrıs'ta farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip ailelerin yerleştiği bölgeler vardır. Bunlardan biri başkent Lefkoşa'daki Surlarıçi bölgesidir. Fiziksel olarak köhnemiş ve çevre kirliliği yaşanan bu alanda güvenlik nedeni ile evlerinin önünde oyun oynayabilen çocukların etraflarıyla kurdukları ilişkileri kısıtlıdır (Veitch vd, 2006). O nedenle fiziksel çevre, belleklerine tam anlamıyla (nirenge – landmark- noktaları vb.) yerleşmemiştir. Bu gibi bölgelerde iyileştirme çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

- Rekreasyon alanları olarak "Asmaaltı" gibi, gelenek ve kent kültürü zenginliği içindeki sosyal ilişkileri sürekli kılacak mekânları yaşatmak çok önemlidir. Bunun yanında, çocukların toplanma ve birlikte zaman geçirme eylemlerini gerçekleştirdiği mekânlar olan spor alanlarının mahalle planlamalarında unutulmaması gerekmektedir.

- Kültür aktarımının etkin rol oynadığı bir diğer yapı türü kuşkusuz müzelerdir. Aktif ve erişilebilir bir kent müzesinin çocukluk döneminde oluşturacağı hafıza; içinde bulunduğu çevreyi tanımak, toplumsal süreçlere tanıklık etmek ve fiziki çevrenin tarihsel dönüşümünü anlamlandırmak için faydalı olmakla kalmayıp o hafızayı aynı zamanda bir mekân ile bütünleşmesine

yol açar. Kuzey Kıbrıs'ta toplumsal belleğin kayda alındığı ve paylaşıldığı merkezlerin sayısı yeterli değildir. Bir kent müzesinin ve çağdaş sanatlar müzesinin yokluğu halen tartışılmaktadır. Bu konuda en büyük görev sayıları giderek artan üniversitelere düşmektedir.

- Kuzey Kıbrıs'ta okuma eyleminin mekân ile bütünleştiği kamusal alan ve yapılar yeterince bulunmamaktadır. Bu bağlamda bireye okuma alışkanlığı kazandırmak açısından büyük önem taşıyan nitelikli kütüphaneler sadece okulların içindekilerle sınırlandırılmamalı; kent ve/veya çocuk kütüphanelerinin oluşturulmasına öncelik verilmelidir.

- Kentin tarihsel süreçteki yaşamsal dokusunun yansıtıldığı projeler hem yerel hem de çağdaş alanda yapılan mimari çalışmalar sergilenmekte; ancak bunlar çocukların ilgisini çekecek şekilde olmamakta ve formel eğitimle ilişkilendirilememektedir. Hem bu tür etkinliklerin niteliği açısından hem de kent içindeki sergileme mekânlarında çocukların varlığını teşvik edici öneriler geliştirilmelidir.

- Çevremizdeki yeni yapılaşmaların yabancı ve kişisiz mimarileri, tekdüze apartmanlaşmanın egemenliği, yeni yerleşim bölgelerindeki karakersiz dokular vb. kimliksiz kentleşmeye ve de geleneksel mimarinin turistikleşmesine izin verilmemelidir. KTMMOB önderliğinde kurulacak olan bir mimarlık merkezi bu konuda çözümler üretebilecektir.

- Kentlerdeki nirenge noktaları çocukların yön belirleme ve buldukları konumları algılamalarında önemli rol oynamaktadır. Kentlerde bu amaca uygun fiziksel çevrede nirenge noktası olabilecek tasarımı, şekli ve yüksekliği ile dikkat çekici uygun nitelikte binalar, anıtlar veya peyzaj elemanları (donatı veya bitkiler) kullanılması gereklidir. Kuzey Kıbrıs'ta birçok anıt bulunmasına rağmen, bunların erişilebilirlikleri, algılanmaları ve kullanımları üzerine; özellikle çocuklar tarafından deneyimlenebilmeleri üzerine çalışmalar geliştirilmelidir (Yücel Besim ve Kaşif, 2017) (Şekil 8).

Şekil 8: Lefkoşa Şehitler Anıtı önündeki bir kutlama (Yücel Besim, 2014)

Şekil 8: Lefkoşa Şehitler Anıtı önündeki bir kutlama (Yücel Besim, 2014)

• Kent içinde bulunan oyun alanları çocukların oldukça uzun zaman geçirdikleri yerlerdir. Okullarda olduğu gibi mahallerde bulunan parkveoyun alanlarınınbakımsızlığı, çocukların bu noktaları belleklerine kaydetmemesi veya bu olumsuz durum ile kodlaması anlamına gelmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta bu alanların kurgusunda yerel mimariye ve kültüre ait unsurlar bulunmamakta, hazır yapı elemanı ve malzemeler tercih edilmektedir (Yücel Besim, 2008). Yeni alanlar için yarışmalar düzenlenmeli; mevcutlar için yenilikler yapılmalıdır. Engelsiz ve keşfetmeye olanak sunacak şekilde, herkesin kullanımına yönelik tasarlanması ve bu anlayışın ülkesel mimari pratikle tavizsiz bir şekilde desteklenmesi önemlidir (Şekil 9).

• Günümüzde Kuzey Kıbrıs'ta gerçekleşen kent içi etkinliklerin sayısı artmakta ve bu etkinliklerde çocuklara öncelik verilmektedir. Örneğin festivallerde, fuar ya da panayirlarda eğlence ağırlıklı (yüz boyama, dans etme gibi) aktiviteler çoğunlukta da olsa, sanat ve üretim odaklı ya da çevre duyarlılığını arttırıcı etkinlikler de yer almaktadır. Fakat bu etkinlikler birbiriyle ilişkisiz, belli bir gruba yönelik ya da yetersiz katılımlarla gerçekleşmektedir. Olumlu olan bu tür etkinliklerin üst bir yönetimle ele alınması

gerekmektedir.

3. SONUÇ

Tarih boyunca mimarlık, bir var oluş aracı olarak kullanılmış; anlamlandırabildikleri, sosyal ve tarihi süreçlerinden izler taşıyan ve iletişime geçtikleri anda kendilerine bir duygu tattıran mimarlığı hafızalarına yerleştirebilmişlerdir. Norberg-Schulz (1971) bu durumu insanlığın var oluş serüveni boyunca varlığını meşrulaştırabileceği mekânlar yaratma eğiliminden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Mekân deneyimi insanın dünyaya geldiği ilk andan itibaren çoğalttığı eylemler sonucu oluşan çok aşamalı bir süreçtir. Yetişkinlikteki bilişsel olgunluğa bireyi hazırlayan çocukluk dönemi, mimari öğelerle tetiklenen duygu bileşenlerini örgütleyerek, çevreye dair anlamlı bağlantılar kurma sürecinin temelini oluşturur. Bu bağlantılar bellekte "mimarlık hafızası" oluşumu için zihnine yerleşen mekân deneyimleri üzerinden şekillenir. Bu nedenledir ki çocukların anlamlandırabileceği ve doğru algılayacağı mekânlar kurgulamak mimarın öncelikli sorumluluklarından biri olmalıdır.

Çocukluk döneminde bellekte kodlanan mimari öğelerin anlamlandırılarak uzun süreli hafızada yer edinebilmesi için sadece Mimarlar Odasının değil, Öğretmenler Sendikası, Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Çevre

Şekil 9: Gönelyi bölgesindeki bir çocuk parkı (Yücel Besim, 2007)

Dairesi gibi kurum ve sivil toplum örgütlerinin, aşağıda sıralanmış konularda ortak politikalar geliştirmesi önemlidir. Bu önemli konu başlıkları şöyledir:

- Kültürel mirasın korunması için kamuoyu ve denetim mekanizmaları oluşturma,
- Eşitlikçi, herkesin kullanımına uygun ve özgürlükçü kamusal alan talep ve teşvik etme,
- Çocuklara yönelik 'mimarlık ve çevre' temalı eğitim programları düzenleme,
- Zaman ve ortamdaki kopuk imgelerle, 'işverenin kâr amaçlı taleplerine teslim olarak üretilen kimliksiz mekânlara karşı ülkesel 'mimarlık etiği' yasaları oluşturma.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği için koruma politikalarının geliştirilmesinde temel aktörlerden biri olarak çocukların da sürece dahil edilerek, konu hakkındaki farkındalıklarının artırılması önemlidir. Çocukların kültürel miras alanlarını deneyimlemeleri, geleneksel yapı bileşenlerini ve tarihi süreçlerini yerinde öğrenmeleri ve kültürel belleğin aktarılması için, yeniden işlevlendirilmiş geleneksel ve tarihi yapıların öncelikli kullanıcıları "çocuklar" olmalıdır.

Eşitlikçi, herkesin kullanımına uygun ve özgürlükçü kamusal alanlara sahip olabilmek

için atılması gereken adımlardan biri, mimarlık mesleğini iktidar değil; insan odaklı bir zemine çekme mücadelesini başlatmaktır. Bu başlangıç ise ilk olarak eğitim programlarının düzenlenmesiyle mümkündür. Okul öncesi eğitimden itibaren eğitim programlarına 'insan hakları', 'düşünce ve ifade özgürlüğü', 'barınma hakkı ve kent/li hakkı', 'kültürel miras', 'evrensel tasarım ilkeleri' dersleri konarak, mimarlığın toplumsal bir değer ve ürün olduğu kavramı çocuğun belleğine yerleştirilmelidir. Mimari anlam, çevresel etik ve toplumsal sorumluluk konuları, ilk ve orta öğretim dönemlerinde tartışmaya başlanmalı; ilkeli meslek insanı yetiştirmeyi hedefleyen mimarlık eğitim kurumlarının müfredatlarının odak noktasını ise "mimari anlam" oluşturmalıdır.

Kaynaklar:

ARCHILD – Uluslararası Mimarlık ve Çocuk Kongresi, International Congress Architecture and Children (2009), Ankara, 18-21 Kasım.

Barbey, F. (1974). Childhood Society, Environment Interaction; Evaluations and Applications, State of the Art in Environmental Design, EDRA 5.

Başaran, A. U. (2010). Çanakkale Çocuk Oyun Alanları, Çanakkale Kent Konseyi Yayınları 22, Çanakkale.

Bilsel, N. (2017). Turkish Cypriot Public School Architecture from 1987 to 2000: The Socio-political and Educational Reflections. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

Koç, F. (1999). Çocuk ve Mekân. Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Norberg - Schulz, C. (1971). Existence, Space and Architecture. New York: Praeger Publishers Inc.

Lefebvre, H. (1991). The Production of Space (translated by Donald Nicholson Smith), Oxford, OX, UK: Cambridge, Mass.; USA: Blackwell.

Özak, N. Ö. (2008). Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekânsal Öğeler. Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,, İstanbul, Türkiye.

Özak, N. Ö., Gökmen, G. P. (2009). Bellek ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi. İTU Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, 8 (2): 145-155.

Sebba, R. (1991). 'The Landscapes of Childhood: The Reflection of Childhood's Environment in Adult Memories and in Children's Attitudes', Environment and Behaviour, 23(4): 395-422.

Sennett, R. (1996). Beden ve Taş. Batı Uygarlığında Beden ve Şehir. İstanbul: Metis.

Tanner, K. C. (2009). "Effects of School Design on Student Outcomes", Journal of Educational Administration, 47 (3): 381-399. <https://doi.org/10.1108/09578230910955809>

Url1: <http://tuketimdergisi.com/hayal-gucu-ve-bellek/>

Uzunoğlu, K., Besim, D., Camiz, A. ve Oktay, B. (2016). KKTC'deki Belleğin Korunması ve Sürdürülmesindeki Rol ve Sorumluluklar. Mimarca Dergisi, 27(82): 20-25, Lefkoşa. ISSN 1306-3138.

Veitch, J., Bagley, S., Ball K., and Salmon, J. (2006). 'Where Do Children Usually Play? A Qualitative Study of Parents' Perceptions of Influences on Children's Active Free-Play', Health & Place, 12: 383-393.

Yılmaz, Ç. N. (2005). Tarlabası'nda Yaşayan Çocukların Çevresel Algı Süreçlerinin Bilişsel Haritalar Yöntemiyle İrdelenmesi. İTU, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yücel Besim, D. (2008). Mimar Bir Anne Gözüyle Çocuk Oyna-MA Alanları. Mimarca Dergisi, 19(76): 22-25. ISSN 1306-3138.

Yücel Besim, D., Kaşif, A. (2017). An Overview of Existing Monuments in Nicosia, North Cyprus, Journal of Cyprus Studies, 19(43): 67-81. ISSN: 1303-2925.

1. GRUP: İNSAN BELLEĞİNDE MİMARLIK HAFIZASININ OLUŞUMU

1/02

Kamusal Dış Mekânların Hafıza
Oluşumundaki Gücü, Yeri ve Rolü:
Kuzey Kıbrıs İçin Tespit ve Öneriler

Aliye Menteş, Selen Abbasoğlu Ermiyagil, Mustafa Cem Yardımcı

5.MİMARLIK EĞİTİM KURULTAYI 2017

Kurultay Başkanı:
Azmi Öge

Kurultay Genel Koordinatörleri:
Erçim Uluğ, Makbule Oktay, Aliye Menteş

Kurultay Grup 1 Koordinatör: Mete Keleş
Kurultay Grup 2 Koordinatör: Ezcan Özsoy
Kurultay Grup 3 Koordinatör: Ersan Öksüz

Kurultay Kitapçığını Yayına Hazırlayanlar:
Aliye Menteş, Abdullah Can

Kapak ve Grafik Tasarım:
Gürkan Gökaşan

Baskı:
Söylem Matbaası

2019, Lefkoşa

ISBN: 978-605-5845-07-0

İÇİNDEKİLER

Mimarlar Odası Başkanı'ndan Önsöz, **S. 06**

V. Eğitim ve Mimarlık Kurultayı Çağrısı, **S. 08**

V. Eğitim ve Mimarlık Kurultayı Kapsam ve Hedefleri, **S. 09**

V. Eğitim ve Mimarlık Kurultayı Programı, **S. 10**

Kurultay Başkanı'ndan Açılış Konuşması, **S. 12**

Diğer Açılış Konuşmaları, **S. 13**

Kurultaydan Fotoğraflar, **S. 26**

İngilizce Özetler / Abstracts, **S. 28**

Grup Çalışma Metinleri, **S. 36**

**1.GRUP: İnsan Belleğinde Mimarlık Hafızasının Oluşumu Politikaları
İnsan Belleğinde Mimarlık Hafızasının Oluşum Sürecinde Çocukluk Evresi:
Kuzey Kıbrıs için Tespit ve Öneriler, S. 37**

(Ceren Boğaç, Beser Oktay Vehbi, Devrim Yücel Besim, Nilay Bilsel)

**Kamusal Dış Mekânların Hafıza Oluşumundaki Gücü, Yeri ve Rolü:
Kuzey Kıbrıs için Tespit ve Öneriler, S. 49**

(Aliye Menteş, Selen Abbasoğlu Ermiyagil, Mustafa Cem Yardımcı)

**2. GRUP: Yüksek Öğretimde Mimarlık Eğitimi ve Politikaları
Yasalar Işığında 'Mimarlık Eğitimine Öğrenci Kabulünün İrdelenmesi', S. 64**

(Nesil Baytin, Makbule Oktay)

Mimarlıkta Mesleğe Kabul ve Sınav Ölçütleri Yasası, S. 82

(Ezcan Özsoy)

Mimarlık Programlarının Müfredatına Yakından Bir Bakış, S. 94

(Tunç Karkutoğlu, Badiossadat Hassanpour)

Stajlar ve Süreleri: Eğitim Sürecinde ve Mezuniyet Sonrası, S. 102

(Rasiha Kayalar, Salih Gülercan, Kerim Paltacıgil, Neslihan Gözde Oral, Mukaddes Polay)

Mimarlık Eğitiminin İş Hayatı ile Örtüşmesi ve Ayrışması, S. 110

(Osman Göztaş, Hülya Kolozali)

**3. GRUP: Profesyonel Hayatta Mimarlık Mesleği ve Mesleki Eğitim Politikaları
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Profesyonel Mimarlık, S. 114**

(Erçim Uluğ, Ersan Öksüz, Ümran Duman)

Değerlendirme, **S. 126**

V. Mimarlık ve Eğitim Kurultayı Kapsamında Çalışma Yapan ve
Rapor Oluşturan Katılımcıların Künye Bilgileri, **S. 132**

5. MİMARLIK EĞİTİM KURULTAYI

